

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Wetenschap in een regionale context

Molema, A.M.

published in
Friesch Dagblad
2015

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

document license
CC BY-ND

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)
Molema, A. M. (2015). Wetenschap in een regionale context. *Friesch Dagblad*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
pure@knaw.nl

Wetenschap in een regionale context

De voorstelling van Fryslân als ‘laboratorium’ voor wetenschappelijk onderzoek is niet gespeend van sluikreclame. Als we de chauvinistische elementen verwijderen blijft echter wel degelijk een interessante gedachte over. Wetenschap heeft in veel gevallen een regionale context. Medio oktober stond deze relatie centraal tijdens een Autumn School in Leeuwarden. Jong en oud discussieerden drie dagen lang over de productieve wisselwerking tussen de directe leefomgeving en de productie van wetenschappelijke kennis. Welke inzichten heeft deze herfstbijeenkomst opgeleverd? Welke conclusies verdienen nadere overdenking?

Niets op de wereld is zo machtig als een idee waarvan de tijd gekomen is. Deze wijsheid van de Franse schrijver Victor Hugo bewijst nog alle dagen zijn kracht. Onze samenleving staat bol van beelden en ideeën die in het verleden zijn ontstaan, maar die niet meer passen bij een nieuwe realiteit. We hebben daarom kritische kenniswerkers nodig die verouderde denkbeelden ontcrachten en daarvoor nieuwe in de plaats stellen. Kenniswerkers zoals Philip McCann, spreker op de Autumn School en hoogleraar economische geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op basis van een uitgebreide dataset ontcracht McCann de wijdverbreide mening dat onze economische toekomst in de hand van grote steden ligt. Dit was in de jaren negentig wel het geval. Door een enorme groei van internationale handel konden er *global city's* (wereldsteden) ontstaan, waar economische activiteiten zich concentreerden. Maar door de economische crisis is na 2008 een kentering opgetreden. Naar McCanns vermoeden ligt de oorzaak in de vastgoedcrisis. De spiegelpaleizen die zijn opgetrokken in de *global city's* maakten hun grote verwachtingen niet waar. Daardoor blijven investeerders met lege handen achter. Miljarden aan uitgeleend geld blijken niet gedekt door echte waarde en de verliezen die hieruit voortvloeien, besmetten de groeikracht van de grote steden.

Onze voelhorens voor ontwikkeling en dynamiek moeten dus anders afgestemd worden. Niet-verstedelijkt gebieden zoals Fryslân lijken goede groeikansen te bieden. Volgens McCann kunnen Europese economieën nauwelijks op arbeidsloon concurreren. Hun werkelijke concurrentiekracht ligt in kennis, in het maken van nieuwe producten en diensten. Deze gedachtegang volgend moeten we ook in Fryslân investeren in kennis. Om als niet-verstedelijkt gebied te kunnen profiteren van nieuwe groeikansen, moeten we een goede infrastructuur scheppen voor innovatie van producten en processen. Dat brengt ons terug bij de wetenschap in zijn regionale context.

Onderwijs en onderzoek

Tijdens de Autumn School liet hoogleraar Klaas van Berkel zijn historisch licht schijnen. De universiteit van Franeker stak Groningen lange tijd de loef af. Franeker was bijna dertig jaar eerder opgericht (in 1585) en had in de zeventiende eeuw betere hoogleraren dan de Groninger universiteit. Halverwege de achttiende eeuw kwam daar verandering in. In Groningen werden hoogleraren als Petrus Camper en Frederik Adolf van der Marck actief. Beide illustere professoren vernieuwden het curriculum. Van der Marck ging bijvoorbeeld doceren over het rechtstelsel in de Noord-Nederlandse gewesten – een novum in die tijd. Camper stortte zich op veeziekten, een groot probleem in zijn directe, agrarische omgeving. Door de nauwe aansluiting bij maatschappelijke problemen ('uitdagingen' zouden wij tegenwoordig zeggen) werden de hoogleraren populair en trokken ze veel studenten. Intussen leidde Franeker een slummerend bestaan, reden waarom de Franse koning in 1811 de tent sloot.

Van Berkel, gewaardeerd lid en geschiedschrijver van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), geeft twee verklaringen voor de populariteit van Camper en Van der Marck. Ten eerste was dat de academische vrijheid die hun de mogelijkheid gaf eigen accenten in het onderwijs te leggen. Ten tweede zorgde de koppeling tussen onderzoek en onderwijs voor colleges die studenten inspireerden en activerden. Dit zijn volgens Van Berkel ook succesfactoren voor de tegenwoordige wetenschap. Zeker voor een wetenschap die in nauw contact wil staan met de omliggende regio.

In Fryslân concentreert de ervaring met onderzoek gekoppeld aan onderwijs zich vandaag de dag op de hogescholen. Zijn hier ook personen te vinden met dezelfde allure als Camper en Van der Marck? Wellicht is Elena Cavagnaro van Stenden uit hetzelfde hout gesneden. Met haar charismatisch voorkomen gaf deze lector een inkijk in het thema toerisme. In toerisme, dat van groot belang wordt geacht in de economische ontwikkeling van onze provincie, heeft Stenden een reputatie hoog te houden. Er is een hoog gewaardeerde hotelschool die in de loop der tijd veel internationale contacten heeft opgebouwd. In haar lectoraat combineert Cavagnaro onderwijs en onderzoek door studenten te betrekken in haar studies naar consumentenge-

drag. Door jongeren te enquêteren naar hun wensen, prikt Cavagnaro mythes door. Zo zoeken jongeren niet alleen zon, strand en seks op hun vakanties. Jongeren blijken veel geïnteresseerder in culturele vakanties en de natuur dan reisorganisaties geneigd zijn te denken.

Vertaalslag

Gelijk hebben en gelijk krijgen, zo wordt in veel situaties duidelijk, zijn twee verschillende dingen. Niet alle wetenschappelijke resultaten dringen door tot de wereld van ondernemers en politici. Er is een vertaalslag nodig om nieuwe inzichten breed geaccepteerd te krijgen. Dit vereist communicatieve vaardigheden van wetenschappers, die ervoor moeten zorgen dat zij hun kennis aan laten sluiten bij de professionele behoefte van organisaties en/of het dagelijks bestaan van burgers. Op universiteiten werd hier lange tijd geen aandacht aan besteed. De primaire taak van universiteiten was fundamentele wetenschap, de verspreiding van kennis werd niet tot hun takenpakket gerekend.

De afgelopen decennia is hierin verandering gekomen. Aan wetenschappers wordt steeds meer gevraagd om relaties aan te gaan met het publiek. Vraagbehoefte van het publiek moeten meegenomen worden in agenda's voor onderzoek en resultaten moeten actief worden gedeeld met de samenleving. Dat is een goede zaak, omdat het overgrote deel van de wetenschap wordt gefinancierd uit publieke middelen. Hierdoor hebben wetenschappers een verantwoordelijkheid tegenover de samenleving. Relaties aangaan met het publiek vereist wel andere vaardigheden, die in veel gevallen geoefend moeten worden. Daarom was aan alle junior wetenschappers gevraagd om het nut van hun onderzoek voor de (Friese) samenleving te presenteren. De resultaten van deze opdracht stemmen tot grote vreugde.

Zo wist Jeroen Onrust (Waddenacademie/Rijksuniversiteit Groningen) zijn onderzoek goed te verbinden met discussies over de Friese weidevogels. Oplossingen voor het slinkende aantal weidevogels beginnen bij een goed begrip van het probleem. Door welke oorzaken neemt het voedsel voor de vogels af? Onrust probeert het antwoord te vinden door het tellen van (verschillende soorten) wormen. Een van zijn voorlopige conclusies is dat het injecteren van mest een negatief effect heeft op wormen die vogels graag eten.

Ook Anne Merkuur (Fryske Akademy) expliciteerde het maatschappelijk nut van haar onderzoek. Merkuur doet onderzoek naar de verandering van werkwoordvervoegingen in het Fries: een studie die goed tot de categorie 'fundamenteel onderzoek' gerekend kan worden. Toch zijn ook hier relaties met het bredere publiek mogelijk. Taal is een belangrijk deel van onze identiteit. Door de verandering van onze taal te bestuderen, komen we meer over onszelf te weten. In de woorden van de promovenda: 'kennis van onze taal leidt tot zelfreflectie.'

Een nieuwe generatie onderzoekers slaagt er goed in om uit te leggen welk maatschappelijk nut hun onderzoek heeft

Een laatste voorbeeld ten slotte. Beau Warbroek (Universiteit Twente) doet promotieonderzoek naar lokale duurzaamheidsinitiatieven in Fryslân. Door verschillende energiecoöperaties onder de loep te nemen, verschaft Warbroek helderheid in de succes- en faalfactoren van deze lokale initiatieven. Zijn inzichten kunnen zowel gemeentebestuurders als burgers helpen bij het ondersteunen van toekomstige projecten. Zijn onderzoek kent zelfs al een directe vorm van kennisdeling. Een groep van nauw betrokkenen overlegt regelmatig met de onderzoeker, waardoor feedback aan beide zijden plaatsvindt.

Deze drie en de negen andere hier niet behandelde

Marijn Molema

Marijn Molema is als historicus verbonden aan de Fryske Akademy. Zijn onderzoek richt zich op de geschiedenis van regionale ontwikkeling en economische politiek in Noord-Nederland

voorbeelden maken één ding duidelijk. Een nieuwe generatie onderzoekers slaagt er goed in om uit te leggen welk maatschappelijk nut hun onderzoek heeft. Wetenschappers worden vaak in ivoren torens geplaatst door hun omgeving. Maar de ivoren toren wordt in toenemende mate een metafoor die niet meer strookt met de realiteit.

Netwerk

De plek waar je wetenschap bedrijft, is niet altijd van belang. Overal ter wereld kijkt de medische wetenschap naar hetzelfde menselijke lichaam. Maar in veel gevallen hangt het object van wetenschap toch wel samen met de plaats waar wetenschap bedreven wordt. De Autumn School heeft de productieve wisselwerking tussen regionale vraagstukken en wetenschappelijke kennisproductie genoeglijk aangetoond. Weidevogels, taalverandering en energiecoöperaties: het is slechts een greep van de fenomenen die we in het Friese laboratorium aantreffen. Het bestuderen van deze fenomenen levert kennis op die gelinkt kan worden aan nationale ontwikkeling en internationale debatten.

In zijn totaliteit maakte de driedaagse gedachtesessie echter ook duidelijk dat wetenschap nooit in een regionaal vacuüm opereert. Sprekers van buiten Fryslân, zoals Philip McCann, gaven de herfstschool een diepgang die met alleen Friese sprekers nooit bereikt had kunnen worden. De internationale context en de voorbeelden van buiten Fryslân brachten ideeën in het midden die niet alleen voor inspiratie zorgden. Ideeën van buiten zijn ook broodnodig in de positionering van Friese kennisproductie in Nederland en daarbuiten.

Onze voelhorens voor ontwikkeling en dynamiek moeten anders afgestemd worden. Niet-verstedelijkt gebieden zoals Fryslân lijken goede groeikansen te bieden

De Autumn School werd georganiseerd uit naam van de University Campus Fryslân (UCF), in samenwerking met Stenden en de Fryske Akademy. UCF heeft zich in de afgelopen jaren gepresenteerd als een netwerkorganisatie. Dat is een intelligente organisatievorm voor een kleine organisatie, die nooit de wetenschappelijke breedte van een universiteit kan bereiken. Ook na het verdwijnen van de UCF zal de metafoor van het 'netwerk' de organisatie van de Friese wetenschap nog wel beïnvloeden. Om de verschillende instanties in Leeuwarden met elkaar te linken, ligt het netwerkbegrip voor de hand. Via het netwerk kunnen allerlei vormen van kennis worden aangewend, ook kennis van buiten de regio. Die kennis en invloeden zijn broodnodig voor een gezonde ontwikkeling van de Friese wetenschap.

Toch kleven er ook nadelen aan netwerken. Netwerken zijn dynamisch en moeilijk te sturen. Er is geen centrum in een netwerk. De universiteit van Franeker, zo herinnerde Van Berkel ons nog eens, is aan de Friese stedenstrijd ten onder gegaan. In tegenstelling tot de Groningers wilde men in Fryslân geen concentratie van kennis op één plaats. De komst van de elfde faculteit wekt de suggestie dat dit gaat veranderen. Maar ook de elfde faculteit zal een hoog netwerkgehalte blijven houden. Bij een te hoog gehalte zal regionale inbedding moeilijk worden. Immers, mensen ontlenen hun identiteit niet aan netwerken maar wel aan instituties. In hoeverre kunnen de bestaande instituties hun eigen identiteit behouden in een dynamisch, Fries-wetenschappelijk netwerk? In hoeverre zal de elfde faculteit een organisatie worden waar docenten (lieft van het kaliber Camper en Van der Marck) zich mee vereenzelvigen en waarin ze hun regionale inbedding zoeken?

We stuiten hier op een interessant fenomeen in het Friese laboratorium – en eindigen met een aanbeveling tot nader onderzoek.